УДК.343.222.7

КУЦ В.М.,
к.ю.н., професор Харківський економіко-правовий університет

ЛИЗОГУБ Б.В.,
Національний університет внутрішніх справ м. Харків

ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Криміногенні реалії сучасності вимагають здійснення подальшого дослідження найбільш небезпечних видів злочинності, насамперед організованої. Це дослідження видається невід'ємною складовою розвитку кримінологічної науки та наукового супроводження правоохоронної практики, особливо з урахуванням вимог Указів Президента України від 18 лютого 2002 року № 143 «Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» та від 6 лютого 2003 року № 84 «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення бортьби з організованою злочинністю і корупцією». Нагальною проблемою є саме визначення вказаного виду злочинності.

Воно аналізувалося такими авторами, як Ю. Антонян, О. Бєлокуров, О. Волобуєв, Є. Галкін, О. Гуров, І. Даньшин, А. Долгова, С. Дьяков, Ю. Козлов, В. Лунєєв, О. Нікіфоров, В. Осін, В. Пахомов та ін., але наукова дискусія про можливість вироблення уніфікованого поняття організованої злочинності продовжується. Оскільки це поняття є одним з ключових у дослідженні організованих злочинних угруповань, їх класифікації, механізму та наслідків діяльності, а також розробці заходів її попередження, видається за доцільне розглянути основні наукові визначення організованої злочинності та викласти власну позицію щодо формулювання поняття цього суспільно небезпечного явища.

У перших вітчизняних публікаціях, присвячених феномену організованої злочинності, вона визначається як негативне соціальне явище, що характеризується згуртуванням кримінального середовища в рамках регіону, країни з розподілом на ієрархічні рівні і виділенням лідерів, котрі не беруть участі у конкретних злочинах,

а здійснюють організаторські, управлінські, ідеологічні функції; корумпуванням, втягненням у злочинну діяльність працівників державних, в тому числі і правоохоронних органів, для забезпечення безпеки та гарантій учасникам спільноти; монополізацією та розширенням сфер протиправної діяльності з метою отримання максимальних матеріальних доходів за максимальної захищеності її лідерів від відповідальності [1, с. 9]. Таке визначення, акцентуючи увагу на згуртуванні криміналітету в рамках регіону або країни, залишає поза розглядом організовані злочинні угруповання, що діють лише в межах одного району або міста, транснаціональні злочинні угруповання та організовані злочинні угруповання, які не мають корумпованих зв'язків, при тому, що їх частка серед знешкоджених організованих злочинних груп є досить значною. З положенням стосовно виділення в організованій злочинності лідерів, які здійснюють організаторські, управлінські, ідеологічні функції, що, як правило, не пов'язані з вчиненням конкретних злочинів, слід погодитися лише частково, оскільки таке виділення є характерним лише для найбільш суспільно небезпечних видів злочинних угруповань, а в інших організованих злочинних угрупованнях їх лідери, організатори беруть часто безпосередню участь у вчиненні злочинів. Вказівка стосовно розподілу на ієрархічні рівні стосується саме злочинних угруповань, а не їх учасників і фактично відображає реальний стан поділу організованих злочинних угруповань за ступенем їх впливовості, галузевого та територіального контролю і з нею слід загалом погодитися, як і з ознакою монополізації та розширення сфер протиправної діяльності.

В подальшому, стосовно цієї проблеми зазначалось, що в цілому під організованою злочинністю слід розуміти явище, яке на якісно новій основі об'єднує загальнокримінальну і корисливо-господарську злочинність, коли тяжкі, насамперед корисливі злочини вчинюються організаціями злочинців [2, с. 67-68]. У цьому визначенні слід погодитися з ознакою поєднання в організованій злочинності одночасно діяльності загальнокримінальної та економічної спрямованості, але зауваження викликає посилання авторів на вчинення тяжких, насамперед корисливих злочинів організаціями злочинців. По-перше, цим посиланням створюється певне обмеження стосовно можливості охоплення формами прояву організованої злочинності лише тяжких злочинів, що видається невірним, оскільки організованими злочинними угрупованнями вчинюють

ються найрізноманітніші злочини, від особливо тяжких, скажімо, вбивства, до злочинів невеликої тяжкості - нелегальне придбання або збут майна; по-друге, більш коректним у цьому випадку був би термін «угруповання» злочинців, оскільки злочинна організація є лише одним з декількох різновидів злочинних угруповань.

Як стійке об'єднання осіб, що організувалися для спільної злочинної діяльності в корисливих цілях та для досягнення контролю (влади) в певній соціальній сфері чи на певній території визначив організовану злочинність В.Лунєєв [3,с. 27]. Це визначення фактично ототожнює організовану злочинність з її конкретним проявом у вигляді злочинного угруповання, яке може набувати форми як організованої групи, так і злочинної організації і тому, в цьому сенсі, таке визначення навряд чи може бути прийнятним. Мета у вигляді досягнення контролю або влади в певній соціальній сфері чи на певній території є дискусійним моментом, оскільки такий контроль здійснюється, в свою чергу, з корисливими цілями і тому охоплюється загальною корисливою метою.

Думку про доцільність визначення організованої злочинності як складної структури різного роду і ступеня стійкості зв'язків між окремими злочинними групами та особами, що діють в різних секторах тіньової економіки та корумпованого адміністративного апарату, систематичну злочинну діяльність, яка їх зумовлює, метою якої є отримання максимального прибутку з мінімальним ризиком висловив Ю. Козлов [3, с. 63 – 64]. Це визначення фактично містить дві складові. Перша з них – наявність зв'язків різного ступеня стійкості між злочинними групами та особами, а друга – систематична злочинна діяльність з метою отримання прибутку. Перша складова цього визначення вірна щодо зв'язків між групами злочинців, а стосовно віднесення до організованої злочинності зв'язків окремих осіб слід визначити, що це питання є неоднозначним, оскільки, з однієї сторони, окремі професійні злочинці можуть активно використовуватись організованими злочинними угрупованнями і брати участь у вчиненні злочинів, що охоплюються злочинною діяльністю певного організованого злочинного угруповання, але, з іншого боку, вони не належать до жодного злочинного угруповання і діють самостійно, отже, і не можуть розглядатися як прояв групової чи організованої злочинності.

Робоче визначення організованої злочинності як відносно масової розповсюдженості стійких керованих спільнот злочинців, що

створюють систему стійких керованих спільнот злочинців, які створюють систему своєї безпеки за допомогою корумпованих зв'язків та займаються злочинами як професією (бізнесом), не претендуючи на його безспірність, дав О. Гуров [4, с. 207]. Схоже формулювання поняття організованої злочинності запропонував В.Гриб, визначивши її як відносно широке функціонування стійких, таких, що мають ієрархічну структуру спільнот, які займаються злочинною діяльністю як промислом і створюють за допомогою корупції системи свого захисту [5, с. 56]. В цих визначеннях дискусійним є вживання терміну «спільнота», оскільки окремими вченими він розглядався як окремий різновид проявів організованої злочинності і не вживався як родове поняття.

На думку В. Осіна організована злочинність являє собою новий якісний рівень групової професійної злочинності, з чітко організованою структурою, яка поширює свій вплив на загальнокримінальну та економічну злочинність та використовує заступництво корумпованих чиновників [6, с. 7]. З таким визначенням важко погодитися, хоча в організованій злочинності дійсно спостерігається трансформація групової та професійної злочинності, але тоді також, з причини охоплення, до неї можна віднести і пенітенціарну злочинність, через те, що організовані злочинні угруповання можуть діяти в місцях позбавлення волі, а також корупційну і рецидивну злочинність та, крім того, і злочинність неповнолітніх, жінок, військовослужбовців і т. ін. Крім того, організована злочинність, принаймні в Україні, чітко організованої структури, подібно до сицилійської мафії чи американської Коза Ностри, до цього часу не набула. Ознака використання заступництва корумпованих посадових осіб фактично виражає ознаку створення власної системи безпеки за допомогою використання корумпованих зв'язків.

Як організоване відповідним чином кримінальне середовище в окремих регіонах, галузях народного господарства і сферах управління, для здійснення кримінально протиправної діяльності за умов глибокої конспірації протягом тривалого часу визначив організовану злочинність І.М. Даньшин [7, с. 48]. Це визначення перекликається з іншими, але в ньому додатково наголошується на існуванні організованої злочинності також і у сферах управління. Ознака глибокої конспірації, на перший погляд, є суттєвою, але ж глибока конспірація є властивою також і професійним злочинцям, що діють одноособово, наприклад, професійним злодіям, а тому

вона не може бути віднесена до обов'язкових ознак організованої злочинності. Вказівка І.М. Даньшина на тривалий час існування видається вірною, але, на нашу думку, є більш доцільним зробити застереження стосовно невизначеності тривалості часу існування організованого злочинного угруповання.

За Комплексним законом США про контроль над злочинністю та безпекою на вулицях 1968 року, організована злочинність – це протизаконна діяльність членів високоорганізованої та дисциплінованої асоціації, що займається постачанням або наданням заборонених законом товарів чи послуг, включаючи експлуатацію азартних ігор і проституції, гангстерський різновид лихварства, експлуатацію наркотизму, рекет у сфері трудових відносин та іншу протизаконну діяльність членів подібного роду організацій [8, с. 49]. Таке визначення є прийнятним для США, оскільки в цій країні організована злочинність серед інших форм прояву існує у вигляді злочинної організації національного масштабу, але в Україні існування такого злочинного об'єднання не зафіксовано. Висока організованість є оціночним поняттям і тому видається недоцільним акцентуватися на цій ознаці як на визначальній, дисциплінованість також є ознакою необов'язковою для всіх злочинних об'єднань, оскільки трапляються випадки існування злочинних угруповань, в яких внутрішня дисципліна є вельми умовною. Залишена в цьому понятті відкритість переліку видів злочинної діяльності, які характерні для організованої злочинності, підкреслює фактичну неможливість його вичерпного визначення.

Як соціальне явище, що виникає в суспільстві за певних, насамперед несприятливих, умов соціально-економічного та військово-політичного характеру; протиставляє себе пануючим суспільним відносинам (соціально-економічним, політико-ідеологічним, моральним) суворо ієрархізованою системою зв'язків і відносин різного рівня і характеру всіма своїми структурними елементами; включає сукупність всіх злочинів, котрі вчиняються в результаті діяльності організованих злочинних ланок (груп, спільнот, об'єднань тощо) в умовах, які забезпечують гарантовану безпеку; носить постійний, стійкий, цілеспрямований характер в масштабах регіону (країни, континенту) визначив організовану злочинність О. Бєлокуров [9, с. 53]. Вказівки цього визначення на несприятливі умови соціально-економічного та політичного характеру та протиставлення організованою злочинністю себе пануючим суспільним

відносинам не можна визнати цілком вірними, оскільки організована злочинність існує та розвивається і у країнах з високим життєвим рівнем, а також не завжди протиставляє себе пануючим суспільним відносинам. Навпаки, вона всіляко пристосовується до них, намагаючись отримати щонайбільше користі від уразливих сфер та так званих слабких місць суспільного та економічного життя. Ознака суворої ієрархії, на нашу думку, не відноситься до основних ознак організованої злочинності, так як і ознака суворої дисципліни учасників. Видається, що ці ознаки можна враховувати лише як факультативні, а отже вони не підлягають включенню до загального визначення організованої злочинності. З ознакою включеності сукупності всіх злочинів, вчинених різними видами злочинних угруповань слід погодитися, не зовсім доречним видається лише використання у даному контексті вислову «злочинна ланка», оскільки таким терміном більш доцільно позначати окремі структурні елементи злочинних угруповань будь-якого виду.

Свою думку, щодо організованої злочинності висловив С. Дьяков, визначивши її як діяльність стійких злочинних спільнот (організацій), що відрізняються ієрархічною організаційною побудовою, згуртованістю на конкретній злочинній платформі (бандитській, антиконституційній, контрабандно-валютній, націоналістичній тощо), відпрацьованою системою конспірації та захисту від правоохоронних органів, корумпованістю, масштабністю злочинної діяльності, включаючи вихід за кордон та зв'язок з міжнародною мафією [10, с. 20]. Слід погодитися з тим, що організована злочинність являє собою діяльність злочинних угруповань, але необхідно зазначити, що до них відносяться не лише злочинні спільноти та організації але й інші види, такі як банди, організовані групи. Не можна погодитися з використанням терміну «злочинна платформа» як спрямованість злочинної діяльності певного виду організованого злочинного угруповання та віднесенням до її різновидів бандитської, антиконституційної, контрабандно-валютної та націоналістичної, оскільки в діяльності банд останніми роками часто поєднується як загальнокримінальна, так і економічна спрямованість. Антиконституційну діяльність слід відносити до організованої злочинності дуже обережно, а націоналістична спрямованість за своєю сутністю входить до антиконституційної, контрабандно-валютна спрямованість є лише одним з багатьох видів економічної спрямованості діяльності організованих злочинних угруповань.

Система конспірації входить до системи захисту організованого злочинного об'єднання, ознака масштабності сама по собі нічого не виражає, оскільки вона повинна містити чітке зазначення масштабів діяльності конкретного виду організованого злочинного об'єднання і стосуватися лише його, оскільки вона є різною для окремих видів злочинних угруповань. Ознака наявності міжнародних зв'язків є властивою, знову-таки, лише окремим видам організованих злочинних угруповань, крім того не можна погодитися зі вживанням у науковій дискусії публіцистично-обивательського терміну «мафія».

На те, що організована злочинність за суттю це соціально-економічний процес обігу злочинного капіталу в кримінальній сфері з втягненням широких верств населення, з використанням корупції і всього того, що сприяє його нарощуванню і обігу,- вказав А. Терешонок [10, с. 30]. Таке визначення акцентує увагу лише на економічному боці організованої злочинності та втягненні до неї широких верств населення, не приділяючи належної уваги тому, що цей капітал обертається завдяки діяльності організованих злочинних угруповань і саме до них і залучається населення.

Деякими авторами злочинність визначалася як суспільно небезпечне соціальне явище, що характеризується тісним зімкненням кримінального світу з тіньовими економічними структурами і корупцією в органах влади і управління, яке проявляє себе в діяльності злочинних спільнот, що контролюють джерела протиправних, а також окремих видів правомірних доходів на територіях або у сферах соціальної практики [10, с. 117]. Таке визначення фактично являє собою синтез деяких з вищевказаних понять. Слід додати, що злочинний світ не лише змикається з тіньовими економічними структурами і корупцією в органах влади та управління, а й активно створює такі економічні структури, активно сприяє поширенню корупції.

Визначення організованої злочинності Нью-Йоркського об'єднаного законодавчого комітету та Міністерства юстиції США, наводилися І.Козаченком. Відповідно першого визначення під організованою злочинністю слід розуміти постійну таємну змову з метою придбання багатства і впливу засобом застосування незаконних методів економічного і фізичного примусу, корупції, використання громадських структур і приватних осіб в умовах вільного підприємництва [11, с. 43]; відповідно другого – діяльність будь-

якої групи осіб, основні заняття котрих пов'язані з порушенням кримінальних законів з метою отримання нелегальних доходів засобом рекету або складних фінансових махінацій [11, с. 43–44]. Перше визначення містить вказівку на постійність злочинної змови, але разом з тим звужує сферу цілей та методів організованої злочинності, а в другому визначенні навряд чи можна згодитись із посиланням на будь-яку групу осіб. Мову необхідно вести лише про організовані злочинні угруповання, крім того, знову-таки, має місце звуження цілей і методів організованої злочинності.

У ряді підручників з кримінології відзначається, що організовану злочинність утворюють широка консолідація і згуртування організованих злочинних груп, злочинних організацій і злочинних спільнот, що забезпечують протиправну діяльність з метою збільшення кримінальних доходів і укріплення впливу на владні структури [12, с. 596], що організована злочинність є відносно масовим, стійким, суспільним явищем, що виражається у множині вчинених і вчинюваних злочинів злочинними формуваннями [13, с. 415], що організовану злочинність утворює системно пов'язана сукупність злочинів, вчинюваних учасниками стійких, ієрархізованих, планомірно діючих злочинних структур (груп, спільнот, асоціацій), діяльність котрих прямо чи опосередковано взаємопідкріплюється і погоджується, будучи спрямованою на отримання максимального прибутку зі злочинного бізнесу на певній території чи у певній сфері, взятій під контроль [14, с. 347]. Слід зазначити, що вказані визначення так чи інакше використовують елементи раніше наведених понять організованої злочинності

Досить фундаментальне визначення організованої злочинності дала А. Долгова. Вона розглядає її як складну систему організованих злочинних формувань з їх широкомасштабною злочинною діяльністю і створенням для такої діяльності найбільш сприятливих умов, з використанням власних структур з управлінськими та іншими функціями для обслуговування цих формувань, їх діяльності та зовнішніх взаємодій, і навіть державних структур та інститутів громадянського суспільства [15, с. 20]. Вона ж наводила визначення, запропоновані Е. Побєгайлом та О. Ємельяновим, які пропонували розуміти під організованою злочинністю відповідно форму соціальної патології, яка має високий ступінь суспільної небезпеки, виражається в постійному і відносно масовому відтворенні і функціонуванні стійких злочинних спільнот (злочинних

організацій) та явище, що виражається в існуванні злочинної організації і здійснюваної нею злочинної діяльності, що характеризується стійким загальнорегіональним та міжрегіональним зв'язком злочинних груп, формувань і напрямків злочинної діяльності, замкненої на відносно велику соціальну групу [15, с. 19]. Дані визначення, знову-таки, ототожнюють організовану злочинність лише з тими злочинними угрупованнями, які характеризуються досить широким просторово-галузевим поширенням, принаймні регіональним, залишаючи поза увагою, як і деякі з раніше наведених визначень, злочинні угруповання, які діють в локальних масштабах. Крім того, вказівка Е. Побєгайла на ознаки відтворення та функціонування ігнорує ознаку первинного виникнення злочинних угруповань, а О. Ємельянов поставив в один ряд терміни «група», «формування» та «напрямок», що видається не зовсім послідовним. Крім того, не можна вести мову про замкненість організованої злочинності лише на одну, хай навіть і велику, соціальну групу, оскільки до оранізованої злочинності, особливо в пострадянських країнах, фактично втягнені широкі верстви населення, представники різних соціальних груп, причому важко назвати хоча б одну соціальну групу, яка б жодного разу не опинялася в зоні інтересів або впливу організованої злочинності.

В монографії «Основи боротьби з організованою злочинністю» цитується визначення організованої злочинності, що містяться у двох міжнародних документах, підготовлених секретаріатом ООН. [16, с. 8]. Згідно з першим із них організовану злочинність можна охарактеризувати як складні кримінальні види діяльності, здійснювані в широких масштабах організаціями та іншими групами, які мають внутрішню структуру, отримують фінансовий прибуток і набувають владу шляхом створення і експлуатації ринків незаконних товарів та послуг. У другому документі зазначалося, що під організованою злочинністю звичайно розуміється відносно масова група стійких та керованих спільнот злочинців, що займаються злочинами як промислом і створюють систему захисту від соціального контролю з використанням таких незаконних засобів як насильство, залякування, корупція та великомасштабні розкрадання. Як бачимо, перше визначення акцентує увагу лише на експлуатації ринків незаконних товарів та послуг, тим самим контроль організованої злочинності за структурами легальної економіки, ринками законних товарів та послуг опиняється поза полем зору, що суттєво

перекручує адекватне сприйняття феномену організованої злочинності, а друге зазнало відчутного впливу поглядів російських кримінологів, зокрема О.Гурова, що легко підтверджується його порівнянням з цитованим визначенням цього автора.

Не обійшли увагою питання, що розглядаються і українськими дослідниками. Так, колективом науковців Академії правових наук України вказано, що організована злочинність – це поняття, яким охоплюється злочинна діяльність лише організованих злочинних груп, злочинних організацій та об'єднань, котрі заздалегідь планують і здійснюють у різних сферах людського життя певну за обсягом та тяжкістю злочинну діяльність [17, с. 70]. За загальної згоди з цим визначенням, слід зауважити, що навряд чи між учасниками організованих злочинних угруповань заздалегідь можуть бути оговорені обсяги злочинної діяльності та тяжкість майбутніх злочинів.

Заслуговує уваги характеристика явища, що розглядається, яка міститься в одному із збірників серії «Організована злочинність». Воно розглядається у двох значеннях – як проста множина організованих злочинів та організованих злочинних формувань; або як цілісне кримінальне явище, що проявляє себе у вигляді складної системи організованих злочинних формувань з їх широкомасштабною злочинною діяльністю, в процесі якої використовуються як власні структури таких формувань з управлінськими та іншими функціями з обслуговування потреб даних формувань, їх діяльності і зовнішніх взаємодій, так і державні структури, інститути громадянського суспільства. При цьому поняття «система» відображає не просту множину організованих формувань, але їх органічну цілісність, наявність стійких взаємозв'язків між ними різного характеру на базі забезпечення злочинної діяльності і найбільш сприятливих умов для її розвитку, легалізації та примноження злочинних прибутків [18, с. 228].

Дещо з іншого боку пропонує розглядати організовану злочинність О. Топільська, а саме як систему проявів відхиленої поведінки членів суспільства, що є результатом дії криміногенних та віктимогенних детермінант, котрі носять умисний характер і виражаються у створенні антисоціальних об'єднань для отримання незаконних доходів у тривалій, необмеженій за термінами участі в діяльності таких об'єднань, за умови, що досягнення мети діяльності забезпечується апаратом примусу, а безпека діяльності – контактами з представниками органів влади та управління, які мають анти-

громадську підоснову [19, с. 94]. Стосовно цього визначення слід зазначити, що воно має надто складну конструкцію і навіть не уклалося в межі логічно завершеного речення, виділяє віктимогенні детермінанти окремо від криміногенних, що стосовно організованої злочинності навряд чи є виправданим, поділяє використання своєрідного апарату примусу та корумпованих контактів на різні функціональні напрямки, що також видається помилковим, оскільки так званий апарат примусу злочинного об'єднання серед інших завдань також має на меті забезпечення безпеки учасників злочинного угруповання, а контакти з представниками органів державної влади та управління організованими злочинними угрупованнями, окрім забезпечення безпеки їх учасників, використовуються для досягення різних злочинних цілей цих угруповань.

Наведені поняття організованої злочинності не подані у вичерпному обсязі, оскільки таке є просто неможливим в межах однієї статті, адже існує понад 40 визначень цього поняття [20, с. 40]. Ми обмежимось лише найбільш прийнятними для національної практики протидії цьому виду злочинності, а в цій статті за можливе видається обмежитися викладеним.

Узагальнивши вищевикладені думки можна стверджувати, що організована злочинність – це суспільно небезпечне, відносно масове, негативне соціальне явище, що виникає, існує та постійно самовідтворюється у суспільстві під впливом криміногенних детермінант соціально-економічного, політичного, правового, організаційного, виховного та морально-психологічного характеру, яке на якісно нових засадах консолідує загальнокримінальну та економічну злочинність і характеризується складним структурним згуртуванням кримінального середовища в межах району, міста, регіону, країни чи декількох країн або континентів, певної галузі господарювання чи сфери державного управління; розподіляється на ієрархічні рівні, відзначаючись залученням широких верств різних соціальних груп населення, наявністю лідерів, котрі, зазвичай, не беруть безпосередньої участі у вчиненні діянь, що становлять об'єктивну сторону конкретних злочинів, за винятком створення злочинної організації, а здійснюють організаційно-управлінські, ідеологічні функції; опановує, монополізує та постійно розширює сфери протиправної діяльності з метою отримання максимальних матеріальних доходів, включаючи процес обігу отриманого злочинним шляхом капіталу в кримінальній, напівлегальній або лега-

льній сфері з використанням будь-яких можливостей або чинників, що сприяють його нарощуванню і обігу; контролює джерела протиправних та правомірних доходів фізичних чи юридичних осіб або владні функції в певній соціальній сфері чи на певній території за умов максимальної захищеності від притягнення до відповідальності її учасників особливо лідерів, коли умисні злочини у вигляді промислу (бізнесу) вчинюються діючими в умовах конспірації протягом невизначено тривалого часу організованими угрупованнями злочинців у вигляді організованих злочинних груп, банд, злочинних організацій, здатними активно протидіяти зусиллям державних органів спрямованим на припинення їх діяльності.

Усвідомлюємо, що запропоноване визначення є громіздким, але з огляду на його чисто доктринальне призначення цей недолік не є суттєвим. Для потреб повсякденного практичного застосування у правозастосовній сфері досить обмежитись поняттям організованої злочинності, яке міститься у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» і визначає її як сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань [21, с. 38], щоправда з одним застереженням - це поняття робить акцент на вчинювані злочинними угрупованнями злочини, а не на самі ці угруповання. З урахуванням останнього можна дещо гармонізувати визначення організованої злочинності і вважати, що такою є створення, функціонування, розширення та самовідтворення організованих злочинних угруповань, їх злочинна та інша діяльність, що забезпечує їх існування. Разом з тим, слід погодитися з думкою А.І. Долгової, яка вказує, що організована злочинність – це не вид злочинності, що підлягає виділенню поряд з економічною злочинністю, злочинностю терористичної спрямованості та іншими, а являє собою прояв особливого якісного стану злочинності і суспільства загалом, оскільки вона певним чином «зчіплює» окремі злочини та їх види, інтегрує їх в єдину систему і у такому розумінні організована злочинність може бути визначена як система організованих злочинних формувань, їх відносин та широкомасштабної злочинної діяльності [22, с. 4]. Як видно, вона перекликається із запропонованим нами визначенням.

Досить перспективним, з нашої точки зору, є підхід до вивчення феномену організованої злочинності як до особливого різновиду кримінальної субкультури, адже традиційне поняття самої зло-

чинності як сукупності злочинів є лише зручним статистичним символом кількості скоєних злочинів та їх динаміки, але в плані предмета кримінології, у такому його значенні, його пізнавальне значення дорівнює нулю. Дійсно, «...зробивши крок до ототожнення кримінологічного поняття злочинності з кримінальною субкультурою як формою свідомості, що проявляється зовні через діяння, за скоєння яких встановлена кримінальна відповідальність, кримінологія отримає підставу для справді наукового вивчення того соціального явища, яке вважається її предметом [23, с. 92].

Таким чином, доходимо висновку, що на сучасному етапі наукових розвідок проблеми, що розглядається, запропонувати єдине поняття організованої злочинності не можливо. Причинами цього виступають багатоаспектність організованої злочинності як соціального явища, велика кількість його ознак, різні наукові підходи до його трактування. Це означає, що подальші дослідження цієї проблематики повинні продовжуватися і поширюватись, з метою більш різностороннього аналізу цього явища, що поступово поглибить та наблизить думки вчених у його розумінні і, можливо, через певний час дасть змогу виробити універсальне визначення поняття організованої злочинності.

Література:

1. Волобуев А., Галкин Е. Организованная преступность и ее сущность // Сов. юстиция. – 1989. - № 21. - С. 9–11.

2. Антонян Ю.М., Пахомов В.Д. Организованная преступность и борьба с ней // Сов. государство и право. – 1989. - № 7. - С. 65–73.

3. Организованная преступность / Под ред. А.И. Долговой, С.В. Дьякова. – Москва: «Юридическая литература», 1989.

4. Гуров А.И. Профессиональная преступность: прошлое и современность. – Москва: «Юридическая литература», 1990. - 304 с.

5. Гриб В.Г. Современные тенденции организованной преступности, действующей в сфере экономики / Сб. Проблемы борьбы с организованной преступностью. – Москва: ВНИИ МВД СССР, 1990. - С. 56–62.

6. Осин В. Правовые возможности борьбы с организованной преступностью // Сов. юстиция. – 1990. - № 15. - С. 7– 9.

7. Даньшин І. Про організовану злочинність в СРСР і заходи боротьби з нею // Рад. Право. - 1990. - № 6. - С. 48–52.

8. Никифоров А.С. Об организованной преступности на Западе и в СССР // Сов. государство и право. – 1991. - № 4. - С. 48–57.

9. Белокуров О.В. Организованная преступность: история развития и формы проявления // Вестник МГУ. Серия 11, Право. – 1992. - № 4. - С. 52–58.

10. Организованная преступность – 2 / Под ред. А.И. Долговой, С.В. Дьякова. – Москва: «Криминологическая ассоциация», 1993.

11. Стратегия и опыт борьбы с организованной преступностью и нелегальным наркобизнесом. Материалы научно-прктической конференции. – Киев: РИО МВД Украины, 1995. - 192 с.

12. Криминология. Учебник / Под общ. ред. А.И. Долговой. – Москва: Изд гр. «Инфра-М – Норма», 1997. - 784 с.

13. Криминология. Учебник для юридических вузов / Под ред. В.Н. Бурлакова, В.П. Сальникова. – Санкт-Петербург.: «Лань», 1998. - 576 с.

14. Криминология. Учебник / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. – Москва: «БЕК», 1998. - 566 с.

15. Долгова А.И. Организованная преступность, ее развитие и борьба с ней / Сб. Организованная преступность – 3. - Москва: Криминологическая ассоциация, 1996. - С. 6-10.

16. Основы борьбы с организованной преступностью / Под ред. В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова. – Москва: «Инфра-М», 1996.

17. Бажанов М.І., Грошевий Ю.М. Про стан законодавства щодо боротьби з корупцією і організованою злочинністю та пропновані зміни і доповнення до нього /Зб. Питання боротьби зі злочинністю. Вип. 1. – Харків: «Право», 1997. - С. 69–87.

18. Организованная преступность – 4 / Под ред. А.И. Долговой, Дьякова С.В. – Москва: «Криминологчиеская ассоциация», 1998. - 280 с.

19.Топильская Е.В. Организованная преступность. - Спб.: ЮРЦЕНТР ПРЕСС, 1999. - 256 с.